

Ks. Józef SKARPETOWSKI

Ks. Robert SZEWCZYK

EGZEGEZA I KATECHEZA

Treść: 1. Źródłem katechezy jest Pismo św. 2. Współpraca katechety z egzegetą w praktyce szkolnej: a) Gatunki literackie w Biblii a katecheza. b) Metoda "kanonicznej" interpretacji tekstu w katechezie. c) Aktualizacja jako forma interpretacji Biblii w katechezie. 3. Spostrzeżenia końcowe.

Sobór Watykański II podkreślił, zgodnie z postulatem powrotu do źródeł, wyjątkowe znaczenie, jakie dla Kościoła ma Pismo św. W konstytucji o Objawieniu Bożym Ojcowie Soboru umieścili stwierdzenie, że jest ono "najwyższym prawidłem wiary" (KO 21). Dlatego całe nauczanie kościelne ma się żywić Pismem świętym, gdyż jest ono siłą żywotną, oraz źródłem życia duchowego (*tamże*).

Po soborze liczne dziedziny duszpasterstwa, a wśród nich również katecheza, podjęły refleksję konieczną do właściwego zrozumienia oraz owocnego wypełniania swych zadań we współczesnym świecie. W katechezie jednym z ważniejszych jest problem relacji między Pismem św., a systematycznym przekazem treści wiary. Zdarzały się bowiem w historii okresy, kiedy dominowało podrzędne traktowanie Biblii. Począwszy od teologii scholastycznej, poprzez okres potrydencki, aż do neoscholastyki XIX w. stawała się ona głównie służebnicą katechizmu i zbiorem ilustracji dla prawd katechizmowych¹ Trendy te, mimo że przewyżczane sukcesywnie od czasu odnowy kerygmatycznej w XIX w., wciąż dają znać o sobie we współczesnej realizacji katechezy.

Dlatego trzeba przyjrzeć się roli, przypisywanej Pismu św. w katechezie przez główne dokumenty kościelne, które ukazały się już po zakończeniu Soboru i sięgają lat ostatnich. Trzeba również zwrócić uwagę na praktyczną realizację wskazań Urzędu Nauczycielskiego na przykładzie kilku katechez z wybranych polskich katechizmów dla dzieci.

¹ Co do roli i miejsca Biblii w katechezie zob.: H. KREUTZWALD, *Zur Geschichte des biblischen Unterrichts*, Freiburg 1957; A. TRUCK, *Evangelisation et catéchèse aux deux premières siècles*, Paris 1962; B. DREHER, *Die biblische Unterweisung im katholischen und evangelischen Religionsunterricht*, Freiburg 1963; J. CHARYTAŃSKI, Rola i miejsce Pisma św. w katechezie po Soborze Watykańskim II. w: *Chrystus wzywa i uczy*, Warszawa 1971, 97 - 120; TENŻE, Problemy katechezy biblijnej. W: *Podręcznik metodyczny do Katechizmu Religii Katolickiej*, Warszawa 1976, t. 1, 7-24; J. KUDASIEWICZ, Wymiar biblijny. w: M. MAJEWSKI (red.), *Podstawowe wymiary katechezy*, Kraków 1991, 7 - 35.

1. Źródłem katechezy jest Pismo św.

Posoborowe nauczanie Kościoła mocno podkreśla znaczenie Pisma św. jako źródła katechezy.

Najwcześniej, bo w r. 1971 ukazała się *Ogólna Instrukcja Katechetyczna*, wydana przez Kongregację do Spraw Duchowieństwa². W instrukcji tej zwrócono uwagę na fakt, że Bogu spodobało się przemówić do ludzi, objawić im samego siebie. Dlatego katecheza musi sięgać do tego boskiego daru objawienia, musi być w nim zakorzeniona³. Jej pierwszorzędnym źródłem jest Objawienie spisane w Biblii lub przekazywane przez Urząd Nauczycielski Kościoła⁴.

W podobny sposób wypowiedział się Jan Paweł II w wydanej w r. 1979 *Adhortacji o Katechezie*⁵. Stwierdził, że źródłem katechezy jest Pismo św. i Tradycja. Z niego wypływa i czerpie siłę nauka, liturgia i życie Kościoła⁶. Prawdziwa katecheza jest zawsze związana z Objawieniem, które sam Bóg dał o sobie. Jest ono zachowane w Piśmie św. i w głębokiej pamięci Kościoła, oraz stale przekazywane przez żywą i czynną tradycję z pokolenia na pokolenie. Objawienie to nie jest ani oderwane od życia, ani jemu przeciwstawne. Dotyczy przecież ostatecznego sensu i znaczenia ludzkiego bytowania, które oświeca całkowicie, aby w świetle Ewangelii wydobyć jego bogactwo i dokonać osądu⁷.

Z nowszego nauczania Kościoła zwraca uwagę wydany w r. 1993 przez Papieską Komisję Biblijną dokument pod tytułem: *Interpretacja Pisma świętego w Kościele*⁸. Jest on, co prawda, skierowany głównie do biblistów, zawiera jednak wskazania niezbędne dla katechetów. We fragmencie dotyczącym katechizacji umieszczono w nim następujące postulaty: "Objaśnienie Słowa Bożego w ramach katechizacji (...) winno mieć za swe pierwsze źródło właśnie samo Pismo św., które, rozpatrywane w kontekście tradycji, stanowi punkt wyjścia, fundament i normę nauczania katechizmu. Jednym z zadań katechety jest wprowadzenie nauczanych we właściwe zrozumienie Biblii i rozmiłowanie w takim jej czytaniu, żeby można było odkryć zawartą w niej

² *Directorium Catechisticum Generale*, Libreria Editrice Vaticana 1971. Tłumaczenie polskie: *Ogólna Instrukcja Katechetyczna*. w: W. KUBIK (red.), *Katecheza po Soborze Watykańskim II w świetle dokumentów Kościoła*, Warszawa 1985, cz. 1, 91 - 192. (= OIK).

³ OIK 10

⁴ Tamże, 45.

⁵ *Joannis Pauli II Summi Pontificis Adhortatio Apostolica ad Episcopos, Sacerdotes et Christifideles Totius Catholicae Ecclesiae de Catechesi nostro tempore tradenda*, Typis polyglottis Vaticanis 1979. Tłumaczenie polskie: *Adhortacja Apostolska Ojca św. Jana Pawła II do biskupów, kapłanów i wiernych całego Kościoła katolickiego o katechizacji w naszych czasach*. w: W. KUBIK (red.), *Katecheza po Soborze Watykańskim II w świetle dokumentów Kościoła*, cz. 2, Warszawa 1985, 146 - 217 (= AoK).

⁶ AoK 27.

⁷ Tamże, 22.

⁸ *L'interpretation de la Bible dans l'Eglise*, Libreria Editrice Vaticana 1993. Tłumaczenie polskie: *Interpretacja Pisma świętego w Kościele*, tł. K. Romaniuk, Poznań 1994. (= IP).

prawdę Bożą i skłonić czytającego do udzielenia odpowiedzi (...)”⁹ "Ewangelie powinny się referować w taki sposób, żeby katecheza doprowadzała do spotkania z Chrystusem, który nie tylko sam stanowi klucz do zrozumienia całego objawienia biblijnego, lecz także przekazuje wezwanie Boże, na które każdy powinien dać własną odpowiedź”¹⁰

Przytoczone fragmenty nauczania Magisterium wskazują, iż rozumienie Pisma św. jako źródła katechezy nie polega jedynie na obecności licznych cytatów z Biblii w przekazie treści wiary, jak bywało niekiedy w przeszłości. Wydaje się, że pierwszym warunkiem czerpania z Pisma św. jako źródła katechezy jest podanie katechumenowi tekstu objawionego w jego formie niezmienionej, autentycznej. Inaczej mówiąc, trzeba stworzyć warunki, by sam Bóg mógł przemówić przez swoje słowo. Cały proces katechetyczny ma więc czerpać jak ze źródła z Pisma św., przekazywać jego nieskażoną treść, odkrywać rzeczywisty sens przesłania biblijnego razem z zawartym w nim wezwaniem. W ten sposób ma umożliwić spotkanie z Chrystusem, wcielonym Słowem Ojca¹¹

Ponadto katecheza ma swe źródło w Biblii także w tym znaczeniu, że czerpie z Objawienia jego dialogiczną strukturę. Jak bowiem Pismo św. jest dialogiem Boga z ludźmi, tak katecheza jest miejscem tego dialogu w przypadku człowieka żyjącego dziś, w jego konkretnej sytuacji życiowej¹²

Potrzeba więc takiego nauczania, które czerpiąc z Biblii, prowadziłoby katechizowanego do dialogu życiowego z Bogiem i dialog ten podtrzymywało. Tak rozumiana katecheza jest jednak niełatwa. Po pierwsze bowiem, samo Pismo św. ma bogatą, niejednorodną strukturę. Spisane zostało w różnych tradycjach i przy użyciu różnych środków literackich. Po drugie, jest ono skierowane do wszystkich ludzi, a więc żyjących w różnych czasach i kulturach, w odmiennych często warunkach, różnie wykształconych, będących w różnym wieku, od dzieciństwa do późnej starości.

Jest zrozumiałe, że uwzględnienie licznych czynników składających się na poprawną katechezę Kościoła jest trudne. Niemożliwe jest nawet ich skrótowe omówienie w niniejszym szkicu. Dlatego zostaną uwzględnione, w świetle wyżej wspomnianego dokumentu Papieskiej Komisji Biblijnej, niektóre wymogi stawiane katechezie przez Pismo św. jako źródło nauczania.

Do należytego wykonania tej analizy trzeba na początek zwrócić uwagę na konieczność współpracy katechety z egzegetą. W katechetycznym przekazie Słowa Bożego nie wystarczy bowiem nawet najlepsza znajomość ludzkiego odbiorcy Objawienia, jego możliwości percepcyjnych, środowiska życiowego, itd., czyli całej wiedzy dostarczanej o człowieku przez nauki antropologiczne. Potrzebna jest do-

⁹ IP, 107.

¹⁰ Tamże, 108.

¹¹ J. KUDASIEWICZ, *dz. cyt.*, 30 nn; zob. też: G. KUSZ, *Biblia w katechezie wczoraj i dziś*. w: J. KUDASIEWICZ (red.), *Biblia w nauczaniu chrześcijańskim*, Lublin 1991, 97nn.

¹² M. MAJEWSKI, *Teologia katechezy*, Wrocław 1989, 18-20.

głębna znajomość samej Biblii, jej skomplikowanego rodowodu, występujących w niej gatunków literackich, uwarunkowań, zależności, itd. W niektórych fragmentach Pisma św. odnalezienie fundamentalnej treści objawionej wymaga sporej wiedzy specjalistycznej.

Współpraca egzegety z katechetą jest korzystna dla obu stron. Egzegeta pomaga katechecie w odnalezieniu wezwania Bożego, ukrytego w Biblii. Katecheta zaś, ze swą znajomością współczesnego odbiorcy Objawienia, ukazuje egzegecie zagadnienia, domagające się szczególnie oświelenia światłem Bożym. Egzegeta, prowadząc studium Biblii, pozostaje w ten sposób stale w służbie duszpasterstwa¹³

Papieska Komisja Biblijna podaje główne metody badania Pisma św. dzisiaj.

Na pierwszym miejscu należy wymienić metodę historyczno-krytyczną. Umożliwia ona znajdowanie sensu dawnych tekstów¹⁴ Następnie znajdujemy nowe metody analizy literackiej: analizę retoryczną, narratywną i semiotyczną. Ich stosowanie może ułatwić znalezienie nowych, czy głębszych aspektów znaczeniowych tekstu¹⁵ Dokument podkreśla też rolę metod klasycznych, traktujących Biblię jako jedną, zamkniętą całość. Do tej grupy należą metody: "kanoniczna", odwołania do tradycji żydowskiej, historii oddziaływania tekstu. Zdaniem Komisji, także metody nauk humanistycznych: socjologii, antropologii, psychologii, mogą być pomocne w odszukiwaniu sensu tekstów Biblii. Wreszcie, w nowszych czasach szczególnym zainteresowaniem cieszy się kontekstualne podejście do Pisma św. np. przez teologię wyzwolenia, czy hermeneutykę feministyczną¹⁶ Szczególne miejsce należy się należytą interpretacji Biblii w życiu Kościoła, co dokonuje się przez aktualizację, inkulturację oraz ciągłe użycie tekstu w różnych dziedzinach działalności kościelnej¹⁷

Po tych uwagach można odwołać się do kilku konkretnych przykładów pól współpracy egzegetów i katechetów przywołując na świadków niektóre podręczniki do katechezy w szkole podstawowej.

2. Współpraca katechety z egzegetą w praktyce szkolnej

Spośród metod podejścia do Biblii, o których mówi dokument Papieskiej Komisji Biblijnej, zostaną uwzględnione w poniższym szkicu trzy zagadnienia: gatunki literackie, interpretacja "kanoniczna", aktualizacja.

¹³ K. ROMANIUK, *Biblia lepiej rozumiana w przekazie duszpasterskim*, Warszawa 1994, 86.

¹⁴ *IP*, 26 - 32.

¹⁵ *Tamże*, 32 - 40.

¹⁶ *IP*, 40 - 57.

¹⁷ *Tamże*, 98 - 110.

a) Gatunki literackie w Biblii a katecheza

Dokument Komisji podkreśla znaczenie metody historyczno-krytycznej w podejściu do Biblii. Jednym z elementów tej metody jest badanie gatunku literackiego, w jakim ujęty jest dany tekst. Nie ulega bowiem wątpliwości, że w Piśmie św. są stosowane różne gatunki. Należyte wydobywanie przesłania zbawczego danego tekstu zależy więc od właściwego przyporządkowania do określonej grupy gatunkowej, z właściwymi dla niej sposobami interpretacji¹⁸

Za przykład mogą posłużyć pierwsze rozdziały Księgi Rodzaju. Niemal do lat obecnych traktowano je jako opis zdarzeń historycznych. Nieporozumienia, jakie powstawały na tym tle, związane w dużej mierze z rozwojem nauk przyrodniczych, były znaczne. Bywały przypadki, że odrzucano Biblię w imię nauki, ze względu na powstające sprzeczności. Tymczasem analiza historyczno-krytyczna wykazała, że np. tekst Rdz 1,1 - 2,3 zalicza się do hymnów pochwalnych. Jest więc hymnem na cześć Stwórcy i Jego dzieła. Być może, miał już w Starym Testamencie zastosowanie liturgiczne¹⁹. Wiadomo zaś, że inaczej należy poszukiwać sensu tekstu w dziele poetyckim, niż np. w kronice dworskiej. Katechezę więc na temat Hymnu o Stworzeniu należy rozpocząć od wprowadzenia słuchaczy w dane, uzyskane z badań historyczno-krytycznych.

O ile jednak dla podstawowej grupy odbiorców katechezy Kościoła, czyli dla dorosłych, problem ten nie powinien okazać się zbyt skomplikowany, o tyle wobec dzieci katecheta znajduje się w trudnej sytuacji. Istniały nawet projekty, by ten i inne podobne teksty omawiać dopiero w późniejszym wieku. Jednak dzieci też mają prawo do katechezy. Prócz tego, teksty te są używane w liturgii, czyli są dzieciom znane. Jednak dzieci przedszkolne, oraz w młodszym wieku szkolnym, nie są zasadniczo w stanie pojąć problemu istnienia różnych gatunków literackich. Istnieje niebezpieczeństwo, że w okresie rozwojowym "małego realizmu" przesuną tego typu teksty do sfery bajek. Z tego względu A. Laepple zaleca, by wprowadzać dzieci w wiarę w dzieło stworzenia stopniowo. W wieku przedszkolnym należy ograniczyć się do wytwarzania uczucia radości ze świata stworzonego, podziwiania wielkości Stwórcy, wdzięczności za różnorodność i piękno stworzenia. Etapem następnym jest czas krytycznego realizmu, w klasie trzeciej a raczej czwartej. Wtedy należy koniecznie wprowadzić rozróżnienie podstawowych gatunków literackich, wskazując na różnicę między np. opowiadaniem dydaktycznym a hymnem ku czyjejsz czci. W ten sposób wytworzy się podstawę do zrozumienia i właściwej interpretacji w przyszłości Hymnu o Stworzeniu, a nie odrzucenia go jako bajki.

Szczególny nacisk trzeba położyć na końcowe klasy szkoły podstawowej. W tym okresie można już uczniów wprowadzić w głębię treści Hymnu o Stworzeniu porównując go ze współczesnymi mu mitami i kosmogoniami Wschodu. Na ich tle

¹⁸ K. ROMANIUK, Krytyka literacka tekstu biblijnego. w: *Pismo święte Nowego Testamentu*, przełożył z języka greckiego K. Romaniuk, Warszawa 1989, 611-613.

¹⁹ A. LAEPPLE, *Od egzegezy do katechezy, Stary Testament*, Warszawa 1985, 50.

ukaże się jaśniej waga i głębia przemyśleń autorów biblijnych i treść objawienia Boga²⁰

Po tych uwagach egzegetyczno-duszpasterskich zajrzyjmy do wybranych polskich katechizmów dla dzieci ze szkoły podstawowej.

W klasie drugiej do Hymnu o Stworzeniu nawiązuje katechizm *Przyjdź Panie Jezus* bpa E. Materskiego i s. N. Hekker²¹ W katechezie trzeciej, zatytułowanej: "Bóg jest Stwórcą wszystkiego", znajduje się krótki cytat z Rdz. 1,1-3. Brzmi on: "Na początku stworzył Bóg niebo i ziemię... Rzekł Bóg: "Niechaj się stanie..." Dalej następuje wyjaśnienie, że Bóg jest potężny, mądry, dobry. Dlatego wielbimy Tego, który wszystko stworzył. Reakcją dziecka na tę prawdę ma być, zdaniem autorów, wyznanie wiary skonkretyzowane w podręczniku w postaci pierwszego zdania ze Składu Apostolskiego.

Jak widać, autorzy ustrzegli się w tej klasie zacytowania całego Hymnu o Stworzeniu, a szczęśliwie ograniczyli się do próby wzbudzenia w dziecku podziwu wobec Boga - Stwórcy i wywołania w nim chęci uwielbiania Go.

Podobnie wobec dzieci z kl. drugiej postąpili autorzy katechizmu *Bóg z nami*²² Katecheza trzecia jest zatytułowana: "Bóg stwarza świat" Przytoczona jest w niej długa, prosto i rytmicznie skonstruowana parafraza Rdz. 1,1-25. W ośmiu kolejnych zwrotkach wymienione są dzieła stworzenia. Każda ze zwrotek ma stały refren: "I stało się tak. I widział Bóg, że to było dobre" W komentarzu umieszczone jest wezwanie do wdzięczności wobec Boga. Istotniejsze jest jednak, że autorzy próbują uchronić uczniów tej klasy przed traktowaniem Hymnu o Stworzeniu jako opisu zdarzeń historycznych. Na początku tej katechezy umieścili określenie: piękna opowieść o stworzeniu świata. W komentarzu zaś po parafrazie tekstu mówią o opowieści poetyckiej i o przedstawieniu obrazowym.

Hymn o Stworzeniu powraca następnie w innych klasach szkoły podstawowej. W kl. trzeciej w katechizmie *Czekamy na Zbawiciela* bpa E. Materskiego i s. N. Hekker²³ jako drugą umieszczono katechezę: "Bóg powołuje do istnienia cały Wszechświat". Najpierw dziecko otrzymuje do przeczytania pełną perykopę Rdz 1,1- 2,3. Po niej znajdują się wyjaśnienia, w których autorzy przekazują główną treść teologiczną tekstu. Jest ona zawarta w trzech stwierdzeniach: Bóg wszystko powołał do istnienia, siódmy dzień należy poświęcić Bogu, wszystko, co Bóg stworzył, jest dobre. Zawarte jest również ostrzeżenie, by sześć dni stworzenia nie rozumieć dosłownie, gdyż świat kształtował się długo. Przy tym ostrzeżeniu zamieszczona jest też uwaga, że jest to obrazowy sposób pouczenia, by sześć dni pracować, a siódmy poświęcić Bogu. Jest to jednak jedyna próba przybliżenia dzieciom gatunku literackiego tego tekstu. Dwukrotnie natomiast powtórzono określenie: opis stworzenia

²⁰ A. LAEPPLÉ, *dz. cyt.*, 63 - 66

²¹ E. MATERSKI - N. HEKKER, *Mój katechizm*, cz.1. *Przyjdź Panie Jezus*, Warszawa 1990.

²² Praca zbiorowa, *Bóg z nami*, cz. 2, Katowice 1984.

²³ E. MATERSKI - N. HEKKER, *Mój katechizm. Czekamy na Zbawiciela*, Warszawa 1996.

świata. Należy się obawiać, że w takim ujęciu dziecku pozostanie przekonanie o historycznym charakterze opisu biblijnego.

W dalszych klasach drugiego programu szczegółowego (warszawsko-kieleckiego), według którego zostały napisane podręczniki biskupa E. Materskiego i s. N. Hekker, perykopa ta nie powraca.

Inaczej potraktowano Hymn o Stworzeniu w pierwszym programie szczegółowym, którym posłużyli się autorzy wyżej cytowanego podręcznika *Bóg z nami*. Ze względu na inne założenia, stanowiące podstawę konstrukcji tego programu, w kl. trzeciej wybrano treści służące pogłębieniu życia eucharystycznego. Do Hymnu o Stworzeniu nie nawiązano.

Powraca on dopiero w kl. piątej, w podręczniku *W Chrystusie jesteśmy Ludem Bożym*²⁴, w grupie tematycznej zatytułowanej "Bóg ojców naszych" Katecheza siódma "Pismo święte mówi o stworzeniu świata" przytacza początek tego hymnu (1,1-5) w jego pełnym brzmieniu, zachęcając następnie do przeczytania całości z Biblii. W treści katechezy, podobnie jak w podręczniku *Czekamy na Zbawiciela*, nie umieszczono pouczeń o gatunkach literackich. Mówi się natomiast, że czytelnik ma do czynienia z poematem o stworzeniu świata (nazwa ta jest użyta 12 razy). Poemat ten jest obrazowym opowiadaniem ułożonym według wyobrażeń, jakie miał o świecie starożytny autor. Nie można więc rozumieć go dosłownie, lecz trzeba wydobyc z niego treść objawienia Bożego. Sprowadza się ona do trzech elementów: Bóg jest Stwórcą i Panem świata; stworzenie Boże jest dobre; siódmy dzień jest święty. Można mieć nadzieję, że dzieci z klasy piątej, pouczone już na lekcjach polskiego o gatunkach literackich, nie będą traktować Hymnu o Stworzeniu jako opisu zdarzeń historycznych.

W następnych klasach prowadzonych według programu pierwszego, nie wraca się już bardziej szczegółowo do tego tematu.

b) Metoda "kanonicznej" interpretacji tekstu w katechezie

Metody literackie traktują każdą perykopę Pisma św. jako niezależną jednostkę, w izolacji od innych jego tekstów. Tymczasem Biblia jest rozumiana w Kościele jako jedna całość. Każdy tekst biblijny trzeba więc rozpatrywać jako fragment kanonu całego Pisma św. Jeden z kierunków metody kanonicznej zwraca więc uwagę na sposób, w jaki pewne tradycje powracają w nowych kontekstach, tworząc w sumie całościowy, bogaty system stający się normą wiary dla wspólnoty²⁵

Przykładem stosowania metody "kanonicznej" w nauczaniu niech będzie katecheza dwudziesta piąta o Dawidzie w katechizmie dla klasy trzeciej *Czekamy na Zbawiciela* (Materski Hekker). W jednostce dwudziestej piątej: "Bóg zawiera z

²⁴ Pr. zb., *Katechizm Religii Katolickiej*, cz. 1: *W Chrystusie jesteśmy Ludem Bożym*, Paryż 1977.

²⁵ IP 78-79.

Dawidem wieczne przymierze" po wstępnej informacji, że Dawid pragnął zbudować Bogu świątynię, następuje cytat fragmentów 2 Sm 7,12-16, czyli proroctwo Natana o potomku Dawida i jego dziele. W komentarzu autorzy wyjaśniają, iż Wielkim Potomkiem Dawida jest Pan Jezus. Jego królestwo jest wieczne, gdyż On jest Bożym Pomazańcem, Mesjaszem. Przy końcu zaś katechezy jest przytoczony cytat o Zwiastowaniu z ewangelii Łukasza 1,32-33 nawiązujący do proroctwa Natana. W ten sposób Objawienie Boże ze Starego Testamentu zostaje powiązane z Objawieniem Nowego Testamentu.

W podobny sposób potraktowali proroctwo Natana w klasie trzeciej autorzy katechizmu: *Bóg z nami*. W jednostce dwudziestej zatytułowanej: "Bóg obiecuje Dawidowi wieczne królestwo dla jego syna" najpierw nawiązują do obietnicy zbawienia danej przez Boga Abrahamowi. Gdy potomkowie Abrahama rozrosli się w wielki naród, Bóg powołał na jego króla Dawida. Ten postanowił zbudować Bogu świątynię. Wtedy Bóg przez Natana objawił królowi swój plan. W tym miejscu katechezy następuje cytat z 2 Sm 7,8 - 13 o potomku, który otrzyma wieczne królestwo. Owym potomkiem jest Jezus Chrystus. Ciekawe, że jako dowód o dawidowym pochodzeniu Jezusa autorzy przytoczyli nie cytat ze Zwiastowania, ale dwa zawołania, z jakimi w ewangelii Mateusza zwracali się do Chrystusa ludzie. Pierwszym z nich jest wołanie niewidomych: "Ulituj się nad nami, Synu Dawida" (Mt 9,27), a drugim okrzyk wznoszony przez tłumy w czasie wjazdu do Jerozolimy: "Hosanna Synowi Dawida" (Mt 21,9).

c) Aktualizacja jako forma interpretacji Biblii w katechezie

Skoro Biblia jest dla Kościoła Słowem Bożym, skierowanym do niego dzisiaj, niezbędne okazuje się aktualizowanie Orędzia biblijnego. Istnieje wiele sposobów aktualizacji, praktykowanych w Kościele: w liturgii, w lectio divina, w posłudze duszpasterskiej, w dialogu ekumenicznym²⁶

Zdaniem Komisji Biblijnej, najdoskonalszą formą aktualizacji tekstów biblijnych jest liturgia. Liturgia bowiem daje możliwość głoszenia Słowa Bożego we wspólnocie wiernych, zgromadzonych wokół Chrystusa. Wspólnotę tę naucza sam Chrystus, przez co tekst pisany staje się znów Słowem żywym²⁷

Rozpatrzmy dla przykładu, w jaki sposób podręczniki do katechezy pomagają w zrozumieniu przez uczniów aktualizacji dokonującej się w liturgii Kościoła. Zgodnie z oczekiwaniami okazuje się, że nawiązania do liturgii są liczne. W klasie trzeciej w podręczniku *Czekamy na Zbawiciela* (Materski - Hekker) omawiany jest Stary Testament oraz wybrane tematy roku kościelnego. Niemal w każdej jednostce tego podręcznika jest nawiązanie do liturgii Mszy św., sakramentów, czy świąt roku litur-

²⁶ IP 98.

²⁷ *Tamże*, 104 - 105.

gicznego. Znajdują się w nim liczne cytaty z tekstów mszalnych, wywodzące się z Biblii.

Jeszcze wyraźniej aktualizacja Orędzia Zbawienia dochodzi do głosu w podręczniku dla kl. trzeciej według programu pierwszego *Bóg z nami*. Układ podręcznika jest dostosowany do poszczególnych okresów i świąt roku liturgicznego. Każde zaś wydarzenie z kalendarza liturgicznego omawiane jest na podstawie odpowiedniego fragmentu Pisma św. Prócz tego, celem tej klasy jest kontynuacja wprowadzenia w pokutę i Eucharystię zapoczątkowana w klasie II. Tym samym podręcznik ten ustawicznie nawiązuje do liturgii i prowadzi do uczestnictwa w niej.

Jeszcze jednym, szczególnie nęcącym przykładem, jest aktualizacja Hymnu o Stworzeniu. W klasie drugiej oba rozpatrywane podręczniki przy omawianiu tego tematu nie nawiązują do liturgii. Pozostają przy ogólnej zachęcie do wielbienia Boga. W klasie trzeciej w podręczniku *Czekamy na Zbawiciela* w katechezie drugiej: "Bóg powołuje do istnienia cały Wszechświat" znajdują się co prawda odniesienia do liturgii, ale przez zacytowanie przykazania o świętowaniu dnia świętego i przez zachętę do należytego uczestniczenia we Mszy św.

W podręcznikach według programu pierwszego Hymn o Stworzeniu powraca w klasie piątej a nie trzeciej. W jednostce siódmej: "Pismo święte mówi o stworzeniu świata" umieszczono część zatytułowaną "Poemat biblijny o stworzeniu w liturgii". Przywołuje się w tym miejscu nabożeństwo Wigilii Wielkanocnej, gdy w liturgii Słowa uroczyste czyta się Hymn o Stworzeniu. Uczeń otrzymuje wyjaśnienie, dlaczego Wigilia Paschalna, gdzie uroczyste świętujemy śmierć i zmartwychwstanie Jezusa, jest nawiązaniem do dzieła stworzenia, jako daru miłości Boga do człowieka.

3. Spostrzeżenia końcowe

Komisja Papieska przy omawianiu metod aktualizacji zamieściła uwagę, którą można przyjąć za podstawę należytego stosowania Biblii w katechezie. Potrzebna jest poprawna egzegeza tekstu, doprowadzająca do określenia jego sensu dosłownego. Konieczne więc staje się korzystanie przez nie-egzegetów z pomocy dobrych "przewodników po lekturze", pomagających znaleźć właściwą interpretację tekstów²⁸. Jednak z punktu widzenia szeregowego katechety tworzenie przy ich pomocy poszczególnych jednostek katechetycznych jest czasochłonne i uciążliwe. Wydaje się nawet, że mimo powstających w oświacie tendencji do tworzenia programów i lekcji tzw. autorskich, czyli konstruowanych przez nauczyciela, a nie gremia oświatowe, większość uczących korzysta z gotowych programów, schematów i pomocy. Dlatego nic dziwnego, że także wśród katechetów coraz większym powodzeniem cieszą się różnego rodzaju podręczniki, łączące w sobie elementy egzegetyczne z konkretnymi problemami katechetycznymi²⁹. Chociaż więc na rynku księgarskim

²⁸ JP 100.

²⁹ Por. ciągle aktualny wyżej cytowany podręcznik Alfreda Laepple.

pojawiają się coraz częściej nowe poradniki biblijne³⁰, to chyba ciągle czekamy na podręcznik do katechezy, który w sposób udany łączyłby osiągnięcia egzegezy z nauką religii w szkole.

EXEGESE UND KATECHESE

(Zusammenfassung)

In den letzten Jahrzehnten wurde in der katholischen Kirche die Bedeutung der Bibel besonders stark betont. Man hat neue Interpretations- und Verstehensformen erarbeitet. Inwieweit haben die neuen Stroemungen ein Abbild in der Katechese mit den Kindern gefunden?

Aus dem Dokument der Päpstlichen Biblischen Kommission: "L'interprétation de la Bible dans l'Eglise", das im Jahre 1993 veröffentlicht wurde, haben die Autoren drei Probleme genommen: literarische Gattungen in der Bibel, s.g. kanonische Interpretation, und die Aktualisierung der Bibel im heutigen Leben der Kirche. Als Vergleichsmaterial dienten zwei meistbenutzte Reihen der Lehrbuecher fuer die Katechese in der Grundschule.

Es stellte sich heraus, dass am besten zum Vorschein die Sache der Aktualisierung der Texte in der Liturgie kam. Beide Lehrbücherreihen verknüpfen biblische Offenbarung mit den konkreten liturgischen Handlungen im kirchlichen Jahr. Auch die kanonische Interpretation, d.h. die Bemueung um Zusammenhaenge zwischen einzelnen biblischen Texten zu finden, wurde, für den Alter der Kindern, befriedigend betrachtet. Am schlimmsten sieht die Anwendung der wissenschaftlichen Erforschungen in der Sache der literarischen Gattungen in dem Hl. Schrift aus. Mindestens bei einer Reihe der Lehrbuecher kann ein Eindruck entstehen, dass die ersten Kapitel des Genesisbuches geschichtlich nachpruefbare Ereignisse beschrieben haben.

³⁰ Np. ostatnio rozpoczęta przez Wydawnictwo Archidiecezji Warszawskiej seria pt.: Biblioteka biblijna, a w niej tom pierwszy: R. BARTNICKI, *Przestanie Ewangelii*, Warszawa 1996.